

Голові разової спеціалізованої вченої
ради з присудження ступеня доктора
філософії у Кам'янець-Подільському
національному університеті
імені Івана Огієнка
доктору педагогічних наук, професору
Бахмат Наталії Валеріїні

РЕЦЕНЗІЯ

**офіційного рецензента Докучиної Тетяни Олександрівни,
кандидата педагогічних наук, доцента,
доцента кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
на дисертацію Матвійчук Ірини Ігорівни
на тему: «Особливості використання робочого зошита з географії
як засобу корекції розвитку старшокласників
з інтелектуальними порушеннями»,
подану на захист у разову спеціалізовану вчену раду
в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка
на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
за спеціальністю 016 Спеціальна освіта**

Актуальність теми дисертаційної роботи. Географія посідає вагоме місце серед навчальних дисциплін, оскільки сприяє формуванню комплексу знань, які забезпечують розуміння взаємодії людини та природи, усвідомлення себе її частиною. Завдяки вивченню географії учні з інтелектуальними порушеннями пізнають світ та себе, вивчають закономірності прояву різних процесів і явищ, роль природи в житті людини, а також вплив людини на навколишнє середовище. Знання з географії сприяють формуванню гармонійної особистості учнів з інтелектуальними порушеннями, їхнього світогляду, що є необхідним для успішної соціальної адаптації та життєдіяльності.

Удосконалення концепції викладання географії оптимізує освітній процес та покращує якість освіти в цілому. Тому не викликає сумнівів актуальність визначеної проблематики дисертаційного дослідження, особливо зважаючи на значні труднощі формування уявлень та системи природничих знань в учнів з інтелектуальними порушеннями, що обумовлено особливостями психічного розвитку. Використання робочого зошита з географії як засобу корекції порушень розвитку у старшокласників з інтелектуальними порушеннями характеризується науковою новизною та є практично значущою і актуальною проблемою дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Аналіз тексту дисертації засвідчив, що автором на належному рівні обґрунтовано проблему дослідження, наукові положення та висновки.

Структура дисертаційного дослідження характеризується логічністю та послідовністю викладу змісту. У вступі дисертації чітко та правильно обґрунтована актуальність, визначено мету, завдання та методи дослідження, особистий внесок, логічно сформульована наукова новизна.

Перший розділ дисертаційного дослідження «Теоретичні підвалини вивчення розвитку розумових операцій в учнів з інтелектуальними порушеннями» присвячений вивченню розумових операцій в учнів з інтелектуальними порушеннями та корекційних можливостей уроків географії у їхньому розвитку. На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури автором охарактеризовано розумовий розвиток учнів як завдання концепції Нової української школи; визначено особливості розвитку розумових операцій в учнів з інтелектуальними порушеннями та їх корекція в процесі навчання. Особливе місце у теоретичному аналізі відводиться визначенню корекційних можливостей уроків географії у розвитку розумових операцій в учнів з інтелектуальними порушеннями.

Матеріал представлений у першому розділі свідчить, що дисертантка достатньо широко дослідила проблему розвитку розумових операцій в учнів з інтелектуальними та корекційного впливу уроків географії на їх розвиток, що стало основою для подальшого емпіричного дослідження.

Другий розділ дисертації «Дослідження рівня розвитку розумових операцій в старшокласників з інтелектуальними порушеннями» присвячений опису методики констатувального експерименту та аналізу його результатів. Заслуговує на особливу увагу цілісний підхід до вивчення проблеми у другому розділі. Констатувальний експеримент передбачав дослідження рівня розвитку розумових операцій старшокласників з інтелектуальними порушеннями при вивченні географії та чинників, які впливають на їх формування. Автором було розроблено методику дослідження, спрямовану на оцінку операцій мислення старшокласників на матеріалі з географії; визначення рівня мотивації до вивчення географії; аналіз документації вчителів та їхньої готовності використовувати сучасні освітні засоби, впроваджувати нестандартні уроки при викладанні географії; визначення ролі батьків та їхньої готовності до формування мотивації до вивчення географії у дітей.

З метою отримання максимально достовірних даних дисертантка використовує різні методики дослідження, результати яких засвідчили переважання низького та дуже низького рівня розвитку розумових операцій у старшокласників з інтелектуальними порушеннями, недостатність сформованості мотивації до вивчення географії. Також результати дослідження засвідчили недостатній рівень якості забезпечення освітнього процесу щодо вивчення географії та низький рівень ініціативи батьків щодо стимулювання учнів до вивчення географії. Усе вищезазначене дало підстави дисертантці працювати над розробленням формувального експерименту.

Центральне місце у дисертаційному дослідженні посідає третій розділ «Робочий зошит з географії як засіб навчання та корекції розумового розвитку учнів з інтелектуальними порушеннями», у якому обґрунтована методика та результати формувального етапу дослідження. Автором було розроблено методику використання робочого зошита з географії як засобу навчання та корекції розумового розвитку старшокласників з інтелектуальними порушеннями. Розроблений робочий зошит з географії має логічну побудову, варіативні за складністю та цікаві за змістом завдання, що поєднуються із змістом навчального підручника. Експериментальна перевірка методики використання робочого зошита з географії засвідчила позитивну динаміку розвитку розумових операцій та мотивації до вивчення географії у старшокласників з інтелектуальними порушеннями. Позитивний вплив використання робочого зошита з географії також був відзначений батьками та педагогами. Достовірність одержаних показників підтверджена результатами перевірки методами математичної статистики.

Висновки, подані у дисертації, переконливо показують, що цілі і завдання наукової роботи досягнуті, а саме дослідження має безпосереднє практичне значення і наукові перспективи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці та впровадженні змісту і методики роботи у друкованому робочому зошиті з географії для учнів з інтелектуальними порушеннями в освітній процес з метою підвищення розумових операцій, визначення рівня розвитку яких автор здійснив на географічному матеріалі. Для ефективного використання змісту і методики роботи у друкованому робочому зошиті з географії для учнів з інтелектуальними порушеннями в освітньому процесі автором розроблено та апробовано умови його використання, комплекс інтерактивних вправ з географії, QR-кодів у відеохостинги, спрямованих на підвищення мотивації учнів з інтелектуальними порушеннями. У процесі дослідження було доведено корекційний вплив робочого зошита з географії на розумові операції старшокласників з інтелектуальними порушеннями та доцільність робочого зошита під час дистанційного навчання та самостійної роботи учнів.

Також у дисертації уточнено зв'язок між якістю забезпечення процесу вивчення географії, рівнем професійної підготовки вчителів, доцільністю добору методів, засобів, прийомів роботи з учнями в умовах спеціальних закладів при викладанні географії; міжпредметні взаємозв'язки уроків географії. Автором досліджено розуміння батьками важливості вивчення географії та їхня роль в освітньому процесі. Дисертаційне дослідження сприяло подальшому розвитку використання друкованих та інформаційно-комунікативних засобів навчання на уроках географії з учнями з інтелектуальними порушеннями.

Практичне значення одержаних результатів дослідження передусім полягає у можливості використання змісту і методики роботи у друкованому робочому зошиті з географії для учнів з інтелектуальними порушеннями з метою підвищення розумових операцій. Розроблений друкований робочий

зошит з географії для учнів з інтелектуальними порушеннями може використовуватись як педагогам, так і батьками. Доцільним для використання фахівцями спеціальної освіти є діагностичний інструментарій для оцінки розумових операцій на географічному матеріалі в учнів з інтелектуальними порушеннями. Результати теоретичного та емпіричного дослідження можуть використовуватись у процесі підготовки майбутніх фахівців спеціальної освіти в ЗВО, педагогічних працівників закладів післядипломної освіти.

Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях. Апробація основних наукових результатів та висновки дисертації здійснювалась під час Міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференцій та у 23 наукових працях, із них: 6 (зокрема 5 одноосібно) публікацій опубліковано у наукових фахових виданнях України; 17 публікацій апробаційного характеру. Аналіз публікацій дозволяє стверджувати, що всі публікації **Ірини Матвійчук** відповідають темі дисертації та розкривають її зміст.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (161 найменування, з них 29 – іноземною мовою) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 359 сторінок, з них основного тексту – 171 сторінка.

Дисертація містить 19 таблиць та 56 рисунків. Додатки подано на 146 сторінках.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Результати перевірки дисертаційної роботи та публікацій свідчать, що ознак академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації не виявлено. Автор відповідно до вимог здійснює посилання на свої наукові публікації, публікації інших авторів, чинні документи та інші джерела. Порушення академічної доброчесності у рецензованій дисертаційній роботі відсутні.

Загальна оцінка дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу **Ірини Матвійчук**, висловимо деякі зауваження та рекомендації:

✓ Висновки до першого розділу не достатньо відображають зміст, викладений у ньому, потребують більшої конкретики.

✓ У параграфі 2.1. ст. 86-88 представлена анкета для вивчення мотивації до навчання географії, яка містить уточнюючі запитання, що передбачають розгорнуту відповідь. Разом з тим відповіді оцінюються балами. Такий формат, на нашу думку, є недостатньо логічним.

✓ Вважаємо, що дослідження значно б виграло, якби у констатувальному експерименті також було досліджено й інші розумові операції, зокрема: класифікація, систематизація.

✓ На нашу думку, в третьому розділі варто було б додати методичні рекомендації з використання зошита з друкованою основою для вчителів географії інклюзивних закладів освіти.

Висловлені зауваження мають переважно рекомендаційний характер та не змінюють загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Рецензована дисертація на тему: «Особливості використання робочого зошита з географії як засобу корекції розвитку старшокласників з інтелектуальними порушеннями» відповідає спеціальності 016 Спеціальна освіта та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор, Матвійчук Ірина Ігорівна, заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

Рецензент

**кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри спеціальної
та інклюзивної освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка**

Тетяна ДОКУЧИНА

